

2021:01480 - Åpen

Rapport

Nasjonal betydning av sjømatnæringen – i et år der pandemien fikk betydning

En verdiskapings- og ringvirkningsanalyse med data fra 2010-2020

Forfattere

Ulf Johansen, Magnus Stoud Myhre, Eric Young og Roger Richardsen, SINTEF Ocean AS

Foto: Leif Grimsmo, SINTEF Ocean AS

SINTEF Ocean AS

Postadresse:
Postboks 4762 Torgarden
7465 Trondheim

Sentralbord: 46415000

Foretaksregister:
NO 937 357 370 MVA

Rapport

Nasjonal betydning av sjømatnæringen – i et år der pandemien fikk betydning

En verdiskapings- og ringvirkningsanalyse med data fra 2010-2020

RAPPORTNR	PROSJEKTNR	VERSJON	DATO
2021:01480	302006420	Endelig	2021-12-16

EMNEORD:Sjømatnæring
Verdiskaping
Ringvirkninger**FORFATTERE**

Ulf Johansen, Magnus Stoud Myhre, Eric Young, Roger Richardsen, SINTEF Ocean AS

OPPDRAGSGIVER

SINTEF Ocean AS

OPPDRAGSGIVERS REF.**ANTALL SIDER OG VEDLEGG:****17****GRADERING**

Åpen

GRADERING DENNE SIDE

Åpen

ISBN

978-82-14-07710-0

SAMMENDRAG

Totalt verdiskapingsbidrag fra samlet sjømatnæring, inklusive ringvirkninger ligger rundt 95 milliarder kroner i 2020. Mens det var en positiv utvikling for den fiskeribaserte delen av sjømatnæringen i 2020, var det en nedgang for den havbruksbaserte verdikjede, særlig pga. økte produksjonskostnader (inkl. fôr) og endret markedsetterspørsel som et resultat av COVID-19 pandemien. Den totale verdiskapingen (inklusive ringvirkninger) i den fiskeribaserte delen av sjømatnæringen økte med henholdsvis 2,5 % og 5,5 % prosent sammenlignet med henholdsvis 2019 og 2018, mens for den havbruksbaserte verdikjede viste tilsvarende tall en nedgang på ca. 9 % og 7,5 %. Samlet sysselsettingseffekt av norsk sjømatnæring har stabilisert seg rundt 55.000-62.000 årsverk fra 2015 til 2020. Fra 25.000-29.000 årsverk har i samme periode blitt utført direkte i næringen, mens om lag 30.000-35.000 årsverk har blitt skapt som ringvirkninger.

Årets analyse føyer seg inn i en rekke av SINTEF-analyser gjennomført med samme utviklede modellrammeverk og datakilder fra SSB fra 2004-2020. Dataene på norsk økonomi, sysselsetting og årsverk er kjøpt fra SSB, nasjonalregnskapsseksjonen. Næringsinndelingen i dataene som vi kjøper fra SSB er skreddersydd for dette analyseformålet.

KONTROLLERT AV
Vibeke Nørstebø

GODKJENT AV
Mimmi Throne-Holst

Ulf Johansen (Dec 20, 2021 13:26 GMT+1)

Mimmi Throne-Holst (Dec 20, 2021 14:14 GMT+1)

Innholdsfortegnelse

1	Oppsummeringspunkter	3
2	Innledning og omfang	3
3	Økonomisk omfang og virkninger av norsk sjømatnæring	5
3.1	Justering av SSB-data	5
3.2	Norsk sjømatnæring – volum og verdi	5
3.3	Produksjonsverdi samlet verdikjede	7
3.4	Verdiskaping og sysselsetting fra samlet sjømatnæring	8
3.5	Ringvirkninger skapt av sjømatnæringen	10
3.6	Verdiskaping per årsverk	11
3.7	Fiskeribasert verdikjede	12
3.8	Havbruksbasert verdikjede	14
4	Avslutning	15
5	Kilder	16

1 Oppsummeringspunkter

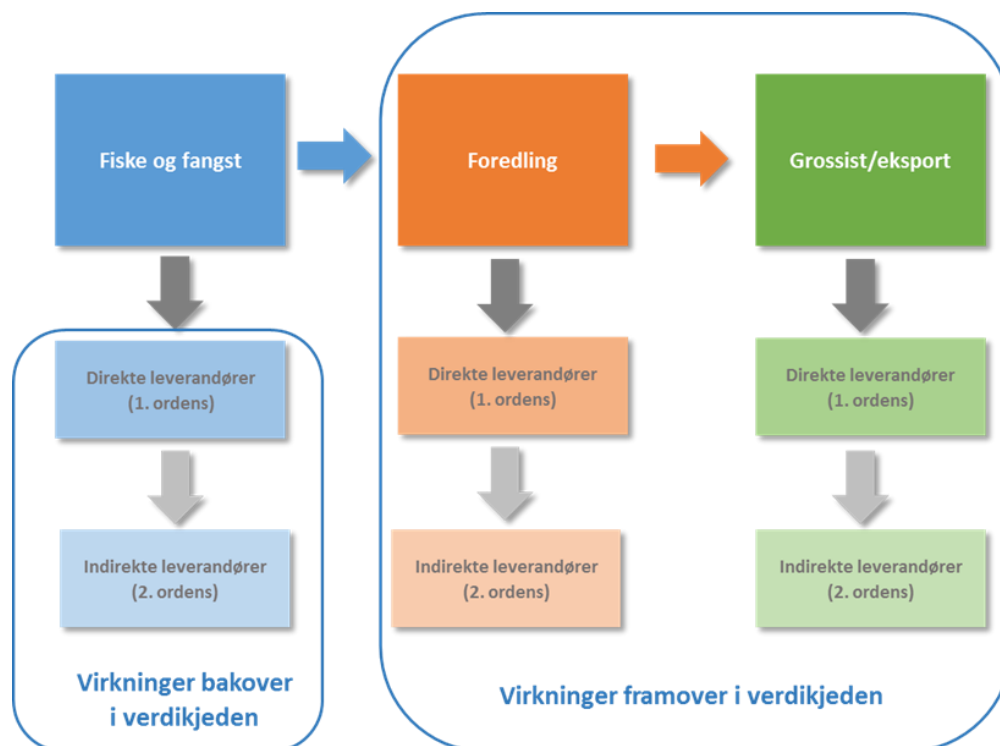
- Årets analyse føyer seg inn i en rekke av SINTEF-analyser gjennomført med samme utviklede modellrammeverk og datakilder fra SSB siden 2004.
- Samlet produksjonsverdi, inklusive ringvirkninger i annet næringsliv var i 2020 - i likhet med 2019 – på vel 300 milliarder kroner for samlet sjømatnæring.
- Samlet verdiskaping for sjømatnæringen målt i bidrag til BNP, inklusive ringvirkninger i annet næringsliv, var ca. 95 milliarder kroner i 2020.
- Verdiskapingen i sjømatnæringen samlet opplevde en nedgang på 5 % og 3 % prosent fra henholdsvis 2019 og 2018, mens ringvirkningene fra næringen fikk en nedgang på henholdsvis 2,5 % og 0,5 %. Verdiskapingen totalt i Norge hadde også en nedgang på rundt 5 % fra nivået i 2019 og 2018.
- Ringvirkningseffektene målt i bidrag til BNP har vokst 7 % i gjennomsnitt per år i perioden 2010 – 2020.
- Samlet sysselsettingseffekt av norsk sjømatnæring har ligget rundt 66 000 årsverk de to siste årene. Omtrent halvparten av sysselsettingen skjer direkte i næringen, mens halvparten tilhører ringvirkningseffekten i tilknyttet næringsliv.
- Mens det var en positiv utvikling for den fiskeribaserte delen av sjømatnæringen i 2020, var det en nedgang for den havbruksbaserte verdikjede, særlig pga. økte produksjonskostnader (inkl. fôr) og endret markedsetterspørsmål som et resultat av COVID-19 pandemien. Den totale verdiskapingen (inklusive ringvirkninger) i den fiskeribaserte delen av sjømatnæringen økte med henholdsvis 2,5 % og 5,5 % prosent sammenlignet med henholdsvis 2019 og 2018, mens for den havbruksbaserte verdikjede viste tilsvarende tall en nedgang på ca. 9 % og 7,5 %.
- Analysen inkluderer 1. ordens ringvirkninger, eller direkte ringvirkninger, som skapes hos selskaper som leverer direkte til aktørene i kjerneleddet og 2. ordens ringvirkninger, som skapes av de som selger varer og tjenester til de direkte leverandørene.

2 Innledning og omfang

Med finansiering fra ulike kilder utfører SINTEF en årlig verdiskapings- og ringvirkningsanalyse av den norske sjømatnæringen, med utgangspunkt i tilgjengelige nasjonalregnskapstall fra SSB og egne bearbejdede bransjedata opp til siste hele driftsår.

Formålet med analysen er å gi en løpende oppdatering av norsk sjømatnæring sin økonomiske betydning i Norge, herunder ringvirkninger i andre næringer. Analysen omfatter den havbruksbaserte og den fiskeribaserte verdikjeden hver for seg og samlet. Den dokumenterer virksomhetsomfang og virkningene i bred forstand både når det gjelder økonomiske effekter, primært målt i verdiskaping (bidrag til BNP) og sysselsetting. Analysens hovedfokus har vært å etablere en forståelse av de totale virkninger som skapes av aktiviteten i sjømatnæringen nasjonalt. Dette innebærer en kartlegging og beregning av sammenhenger mellom aktivitetsnivået i den primære verdikjeden innen fiskeri og havbruk (kalt kjerneaktivitet), og aktiviteten hos underleverandører og annen avledet virksomhet. I metodevalget for denne analysen er konsumvirkninger ikke inkludert, og vi har heller ikke forsøkt å kvantifisere såkalte tilbudssidevirkninger. Det innebærer at vi opererer med en form for "minimumsanslag" for ringvirkningene.

Det er vanlig å karakterisere virkninger som oppstår som følge av en aktivitet som "ringvirkninger" av denne aktiviteten. Ringvirkninger vil kunne omfatte flere typer virkninger og tolkes ofte på litt forskjellig vis i litteraturen og i den daglige samtalen. I denne analysen ser vi på de økonomiske ringvirkningene fiskerinæringen genererer utover sin egen aktivitet. Analysen omfatter både ringvirkninger av selve fangstleddet, samt av hele den fiskeribaserte verdikjeden. I analysen skiller vi mellom ringvirkninger framover i verdikjeden og ringvirkninger bakover i verdikjeden, som illustrert i Figur 2-1, her med fiskeribasert verdikjede som eksempel.

Figur 2-1 Beskrivelse av ringvirkningsmodellen for fiske og fangst-delen av sjømatnæringen

Vår analyse inkluderer 1. ordens ringvirkninger, eller direkte ringvirkninger, som skapes hos selskaper som leverer direkte til aktørene i kjerneleddet (fangst/produksjon, foredling og grossist/eksport). Det som skiller vår analyse fra flere andre analyser er at den også inkluderer 2. ordens ringvirkninger, som skapes av de som selger varer og tjenester til de direkte leverandørene. Dette har vi eksemplifisert i Figur 2-1.

I Johansen m.fl (2019) og Richardsen m.fl (2019) er det gitt en grundig innføring i metode og begreper, sammen med nærmere omtale av framgangsmåter og forutsetninger som er lagt til grunn i analysen. Denne analysen er en del av en serie verdiskapings- og ringvirkningsanalyser av norsk sjømatnæring, som har blitt gjennomført siden 2002. Årets analyse er i hovedsak basert på foreløpige tall fra nasjonalregnskapet for 2019 og 2020 og endelige nasjonalregnskapstall for årene 2010 - 2018. For å kunne beskrive komplette verdikjeder for henholdsvis fiskeri og havbruk, er tallgrunnlaget for fiskeforedling og engroshandel i nasjonalregnskapet splittet opp ved hjelp av mer detaljerte bransjedata innhentet fra sjømatnæringen og fra strukturstatistikk.

Analysen er gjennomført av SINTEF Ocean AS.

3 Økonomisk omfang og virkninger av norsk sjømatnæring

I hvert kapittel er resultatene for 2010-2020 presentert, samt at det knyttes kommentarer til utviklingen over tid av mer generell karakter. Alle tall for bidrag til BNP er i løpende priser.

3.1 Justering av SSB-data

I denne analysen har vi benyttet nasjonalregnskapsdata som er kjøpt fra SSB over en lang periode, helt tilbake til 2004. I løpet av det siste året har SSB imidlertid revidert tallene sine bakover i tid. Det betyr at data som tidligere var offisielle, ikke er det lengre. Vi har justert våre tall i henhold til disse justeringene bakover, med unntak for årsverkene rapportert for fiske- og fangstnæringen. Disse tallene har, etter siste hovedrevidering fra SSB, et uforholdsmessig stort avvik fra tidligere offisielle data på årsverk fiske og fangst fra omtrent 9 800 til 6 300 som ikke korresponderer med andre offisielle kilder som viser antall aktive fiskere, som f.eks. data fra Fiskeridirektoratet.

SSB opplyser at de reviderte tallene per nå er de offisielle tallene, men at det hersker en usikkerhet i SSB om hvorvidt metoden som er benyttet for å estimere årsverk i fiske og fangstnæringen er tilfredsstillende og gir uttrykk for at det synes naturlig å se over denne næringen ved neste hovedrevisjon av nasjonalregnskapet. Vi har derfor valgt å beholde nivået på årsverkene innen alle næringene fra 2017 og heller benytte oss av endringsrater etter det. Dette gir en bedre beskrivelse på årsverksutviklingen i de næringene som vi ser på i denne analysen.

Nasjonalregnskapsdataene som leveres av SSB inneholder tre næringer som defineres som deler av sjømatnæringen: Fiske og Fangst, Akvakultur og Fiskeforedling. Formålet med denne analysen er å skille mellom verdikjedene som er basert på villfisk og oppdrettsfisk. For å kunne gjennomføre en slik analyse må vi splitte næringen fiskeforedling i to – én som er basert på villfisk og én for oppdrettsfisk. Vår metode for å splitte SSBs fiskeforedling baserer seg på økonomitall fra norske fiskeforedlingsbedrifter. Det siste oppdaterte tallgrunnlaget vårt for å gjennomføre splitten er fra 2017, noe som betyr at vi har samme splitt for årene 2018, 2019 og 2020.

3.2 Norsk sjømatnæring – volum og verdi

Etter at 2019 ble oppsummert med ny rekord i form av eksportverdi for norsk sjømat var det store forventninger til en videre positiv utvikling – som har vedvart i flere år - også i 2020. Fra 2010 har norsk fiskerinæring hatt et stabilt høyt uttak av fiskeressursene, og samtidig opprettholdt god biologisk status. Dette, i tillegg til en økende etterspørsel av både laksefisk og fangstbasert sjømat har medført en positiv utvikling i økonomien for næringen, men også nasjonaløkonomisk.

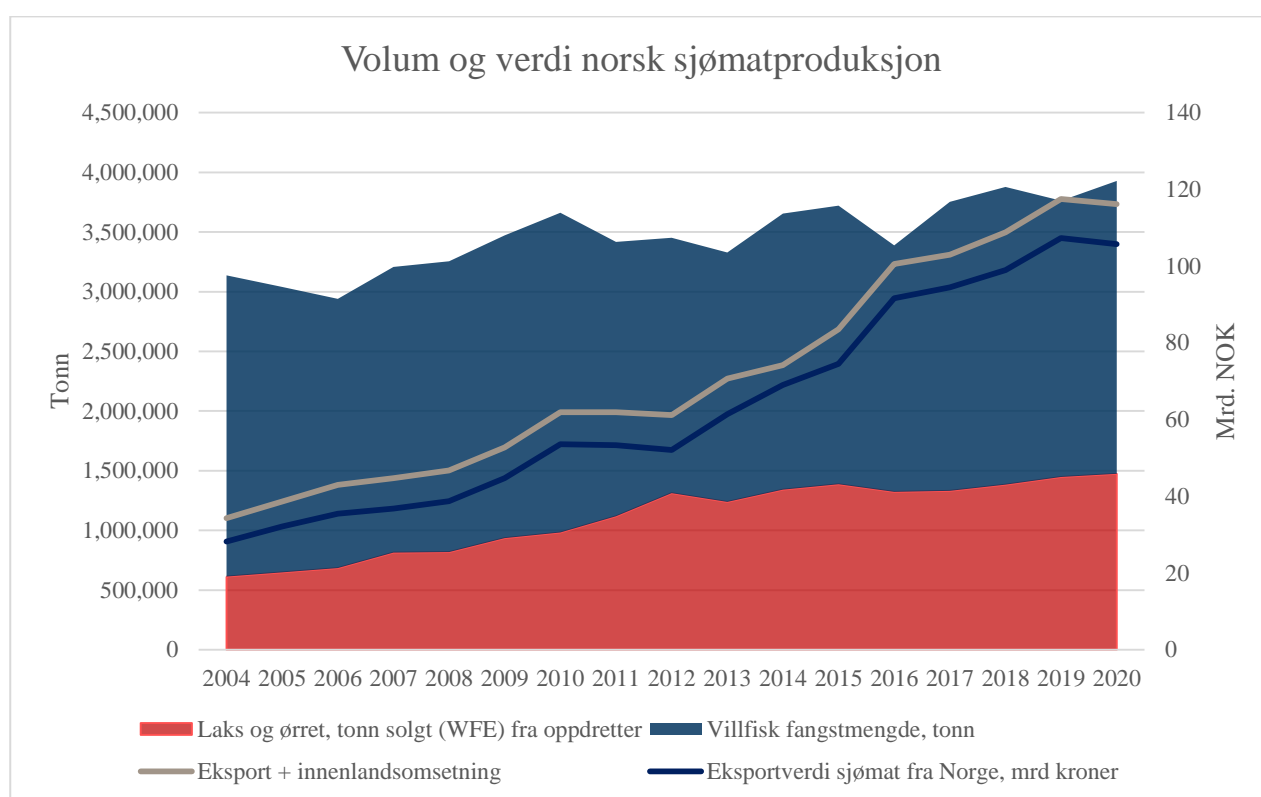
Med utbruddet av COVID-19 kom et markedssjokk, ikke minst for reiseliv og andre lignende næringer, men også i de internasjonale finansmarkedene som reagerte spontant¹. Smittevern hensyn medførte nedstenging i en rekke land, som blant annet påvirket matmarkedene hvor fisk og sjømat har en betydelig rolle. Hoteller og restauranter (HoReCa) måtte raskt stenge som resulterte i en svekket etterspørsel med synkende markedspriser som naturlig konsekvens. Særlig høyt prisede lakseprodukter fra Norge ble berørt. Samlet sett sank eksportverdien av norsk sjømat i flere av månedene etter mars 2020, sammenlignet med 2019. Samlet eksportverdi for sjømatnæringen sank til 105,7 milliarder kroner i 2020 (116,2 milliarder inkludert innenlands omsetning), illustrert i Figur 3-1.

Nedstenging av normal aktivitet medførte betydelige problemer for eksport (og import) til viktige sjømatmarkeder i Asia og USA. For eksempel førte nedstenging av havner, særlig i Kina til fravær av kontainere til reefer-/kontainerskip, som fortsatt er merkbart i den globale handelen. Også transport via

¹ Internasjonalt sank aksjeindeksene ca. 20 – 30 %-poeng i februar/mars 2020 (Dow Jones/NASDAQ/Oslo Børs)

flyfrakt ble rammet, hvor frakt av laks til USA og Asia stoppet helt opp i en lengre periode i første halvår 2020. Logistikkutfordringene medførte også nedgang i flere betydningsfulle markeder, slik som Asia på vel 11 % i verdi sammenlignet med 2019.

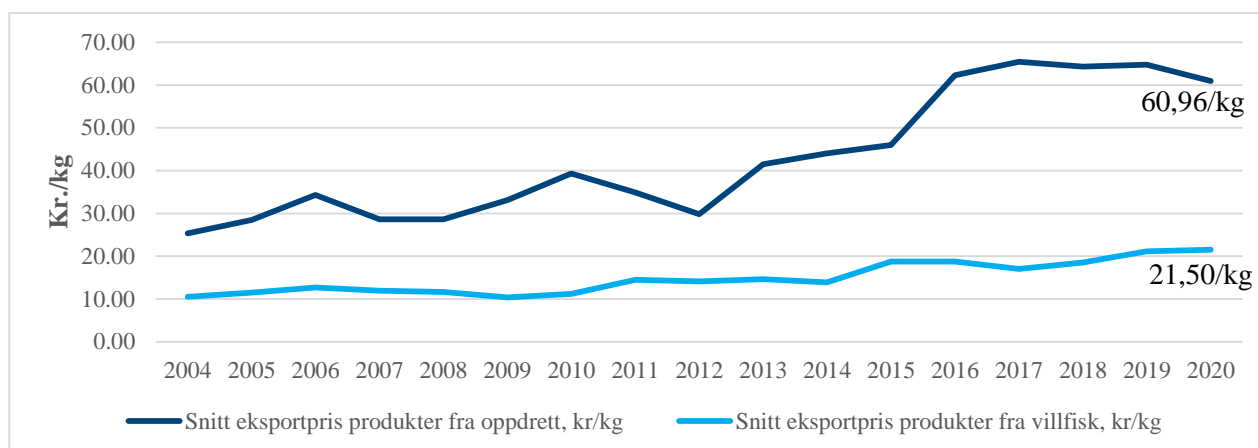
Norges største marked, som også er betydelig nærmere i form av avstand, er EU. Markedet har vært dominerende de siste årene, særlig etter handelsstoppen med Russland i 2014 og transporten går ofte via veitransport, som i vesentlig grad kunne opprettholdes som normalt til tross for pandemien. Samtidig var det en viss økning i transportkostnader også innenfor denne gruppen, men hvorvidt dette skyldtes COVID-19 eller nye krav til to sjåførere på langtransport fra Norge til Sentral-Europa er usikkert. Lavere priser i EU (målt i EUR) medførte økt omsetning i dagligvareledet. Totalt sett i 2020 økte volum sjømat til EU sammenlignet med 2019 (+ 4%), særlig via Polen og Danmark til videre bearbeiding. Som en ekstra hjelp, og en COVID-19 effekt, ble norsk valuta markant svekket mot EUR og USD. Fra toppen i mars/april til bunnen sommeren 2021 har den norske kronen svekket seg med 20 % mot EUR.

Figur 3-1: Volum og salgs- og eksportverdi (løpende priser) på produsert og fanget fisk i Norge; 2004-2020 (SINTEF 2021, basert på statistikk fra Fiskeridirektoratet og Norges Sjømatråd)

Til tross for en 2 % økning i eksportvolum av oppdrettet laks- og ørretprodukter i 2020, sank den gjennomsnittlige eksportverdien for alle produkter med 6 % sammenlignet med 2019.

Den fangstbaserte næringen opprettholder trenden med en høy gjennomsnittlig pris for produktene de siste årene, men forskjellen i eksportpris per kg produkt mellom de to verdikjedene er fortsatt betydelig, som illustrert i Figur 3-2.

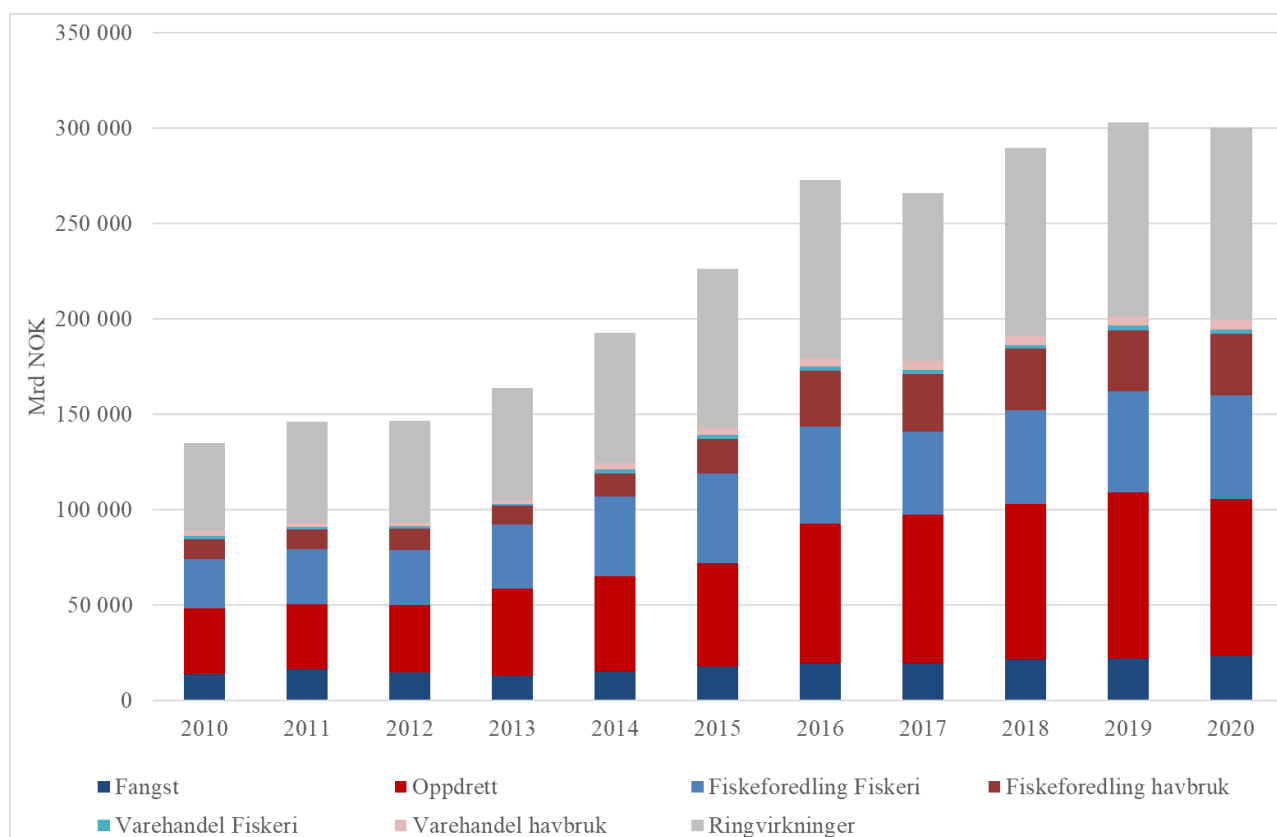
Figur 3-2: Gjennomsnitt eksportpriser, alle produkter villfisk og havbruk; 2004-2020 (SINTEF 2021, basert på eksportstatistikk fra Norges sjømatråd)

3.3 Produksjonsverdi samlet verdikjede

Produksjonsverdien, det vil si brutto omsetningsverdi av produksjon til alle leddene i verdikjeden summert, har steget markert over en rekke år. Spesielt gjelder det i perioden fra 2012 til 2016. Inklusive ringvirkningseffekter summeres produksjonsverdien for samlet næring til ca. 301 milliarder kroner i 2020 (Figur 3-3). Dette var en svak nedgang for samlet produksjonsverdi fra 2019 som endte på 303 milliarder kroner. Mens produksjonsverdien innen fiskeforedling (samlet for fangst- og havbruksleddet) og fangstleddet fortsatte å øke, med henholdsvis 1 % og 5 %, opplevde havbruksleddet en nedgang på 5 %.

De nasjonale ringvirkningseffektene målt som produksjonsverdi ("omsetning") i tilknyttet næringsliv har vært stabil siste tre år. I 2020 endte dette på ca. 101 milliarder kroner, som betyr at for hver krone omsatt i kjerneleddene av sjømatnæringen ble det i tillegg skapt økonomisk aktivitet for 0,51 kroner i tilknyttet norsk næringsliv.

Eksportverdien, eller "total verdi sjømat", angir produksjon/omsetning kun på det siste leddet i produksjonen. Produksjonsverdien inneholder derfor et betydelig element av "dobbel telling" sammenlignet med total eksportverdi sjømat. Sammenligner vi eksportverdi pluss verdi av omsetning innenlands ser vi av Figur 3-1 at sisteleddet omsatte for ca. 116 milliarder kroner i 2020.

Figur 3-3: Produksjonsverdi (løpende priser) for norsk sjømatnæring; 2010-2020 (SINTEF 2021)

*Foreløpige tall for 2020 og 2019

3.4 Verdiskaping og sysselsetting fra samlet sjømatnæring

I denne analysen legges verdimålet som benyttes i nasjonalregnskapet til grunn for beregning av verdiskaping i de enkelte næringer og sektorer, nemlig bruttoproduktet. Dette er verdien en sitter igjen med etter å ha trukket fra kostnader knyttet til forbruk av varer og tjenester i produksjonsprosessen. Verdiskapingen målt som bruttoprodukt vil typisk fordele seg mellom arbeidstakere (i form av lønn) og kapitaleiere (i form av kapitalavkastning), samt at noe også tilfaller staten (i form av skatter og avgifter). Lønnskostnader vurderes derfor som en verdi i denne sammenheng, og ikke som en kostnad.

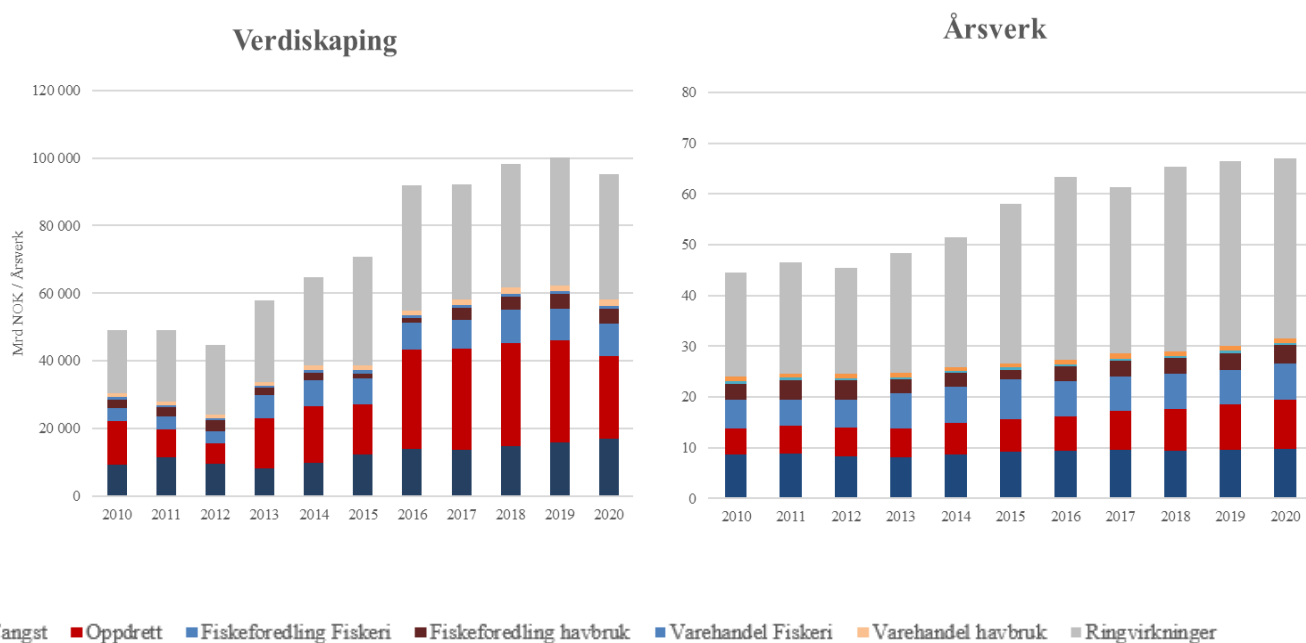
Fra 2013 til 2019 hadde den norske sjømatnæringen en sammenhengende vekst i verdiskapingen, med en utflating etter 2016, som skyldtes en marginal økning i produksjonsvolum fra havbruksnæringen og stabile høye markedspriser. For 2020 viser foreløpige tall en svak nedgang i den nasjonale verdiskapingen (Figur 3-4), som i hovedsak ble resultat av høyere produksjonskostnader i havbruksleddet og COVID-19 pandemien med nedstenging av verdenssamfunnet fra og med mars 2020 som gjorde et sterkt utslag på produktporteføljen og tilhørende priser, samt logistikkanalene.

Totalt, inklusive ringvirkningseffekter, skapte sjømatnæringen et bidrag til BNP på ca. 95 milliarder kroner i 2020. Dette var ned fra ca. 100 og 98 milliarder kroner i henholdsvis 2019 og 2018, men høyere enn årene tidligere.² God etterspørsel etter norsk sjømat globalt, både i tradisjonelle markeder samt nye markeder, sammen med en relativt god tilstand i produksjon og fangstdelen av næringen er hovedforklaringen til den positive utviklingen de siste årene.

² Merk at 2019 er ureviderte tall, mens 2020 er foreløpige tall fra Nasjonalregnskapet.

Verdiskapingen fra kjerneaktivitetene i næringen, dvs. fiske, oppdrett, foredling og varehandel har samlet vært på et signifikant høyere nivå i perioden 2016 – 2020 enn tidligere år. Det skyldes i vesentlig grad høye priser og god etterspørsel på laksefisk og ørret fra 2016, som har vedvart helt frem til 2020. Det skyldes også markert bedring i marginer i den fangstbaserte delen av næringen, med blant annet innføring av dynamiske minstepriser i 2016. I tillegg har verdiskapingen hatt en markert økning innen fiskeforedling de fire siste årene. Svak norsk valuta mot de mest sentrale internasjonale handelsvalutaene (EUR og USD) har også vært en betydelig faktor for den positive utviklingen.

Sysselsettingseffektene steg markert fra 2015 til 2016 og endte på 63 000 årsverk inklusive ringvirkningseffekter. I 2017 sank antall årsverk til ca. 61 000, før det i de påfølgende årene, inkludert 2020 har vært en jevn økning opp til ca. 66 000 årsverk. Totalt utgjør sysselsettingen i næringen vel 31 500 årsverk, mens ringvirkningseffektene på sysselsettingen summeres til ca. 35 300 årsverk. Dvs. at det for hvert årsverk i kjerneleddene av næringen i 2020 ble skapt 1,12 årsverk i tillegg som ringvirkningseffekt, en nedgang fra 1,3 i 2018. I 2020 var det ca. 9 600 årsverk i havbruk som var en 18 % økning fra 2018, mens antall fiskere omgjort til hele årsverk har vært stabilt rundt 9 600 – 9 700 de siste årene. I 2020 var det ca. 10 800 årsverk innen fiskeforedling og om lag 1 400 årsverk ble utført i varehandel direkte tilknyttet sjømatnæringen (grossist/eksport). Både i foredling og varehandel har årsverkene vært stabile de siste årene.

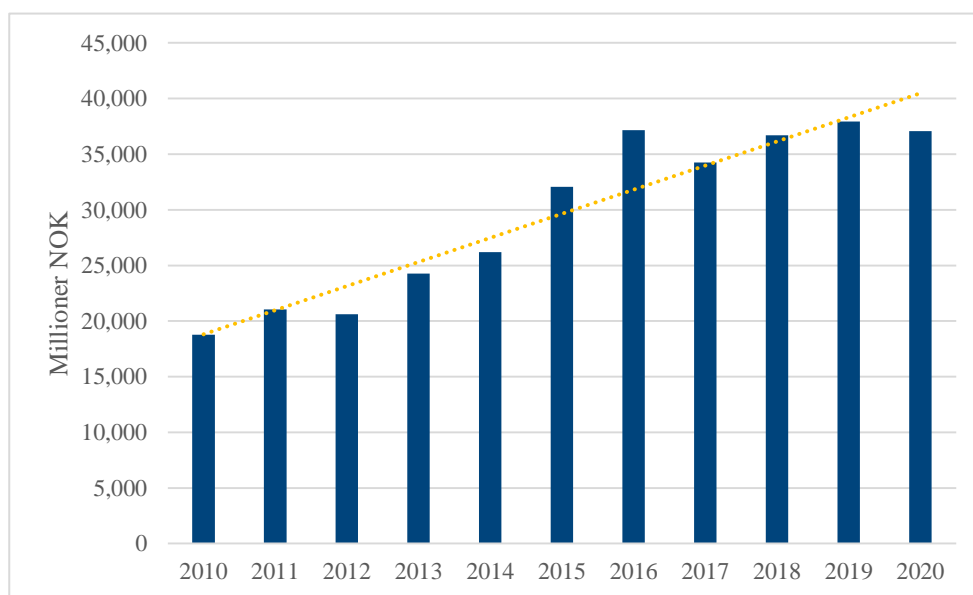

Figur 3-4: Verdiskapingsbidrag (løpende priser) og sysselsetting målt som hele årsverk fra samlet sjømatnæring 2010 – 2020 (SINTEF 2021)

*Foreløpige tall for 2020 og 2019

3.5 Ringvirkninger skapt av sjømatnæringen

Ringvirkningene har hatt en jevn, sterk vekst over en rekke år. Figur 3-5 viser denne utviklingen fra 2010-2020, samt en stiplet trendlinje over utviklingen i perioden. Utviklingen i ringvirkningene viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 7%.³ I 2010 var bidraget til BNP fra annet næringsliv tilknyttet sjømatsektoren 18,8 milliarder kroner. I 2020 viser resultatene et bidrag på 37 milliarder kroner. Mens det var stor vekst fra 2014 til 2016, i hovedsak forklart med betydelig økning av kjøp av eksterne tjenester fra havbruksnæringen, har ringvirkningene målt som verdiskapingsbidrag holdt seg på samme høye nivå de siste fem årene, på 34-37 milliarder kroner. Dette viser at selv om sjømatnæringen har en syklisk natur og verdiskapingen svinger noe så gir dens økende aktivitet stadig opphav til økende ringvirkninger i det øvrige norske næringslivet, vist i trendlinjen i Figur 3-5. Dette bekrefter at leverandørindustrien til norsk sjømatnæring vokser og at disse bedriftene er meget viktige og en stadig større aktør i sjømatnæringen og i norsk næringsliv. I en tid med store og raske endringer, slik som COVID-19 pandemien og følgene mtp logistikk og marked viste det seg å være svært viktig å ha en handlingsdyktig leverandørindustri, særlig transportsektoren, som i felleskap med sjømatnæringen fant gode løsninger for å opprettholde drift.

Figur 3-5: Utvikling av ringvirkningseffekter av norsk sjømatnæring, målt som verdiskaping i løpende priser; 2010-2020 (SINTEF 2021).

*Foreløpige tall for 2020 og 2019

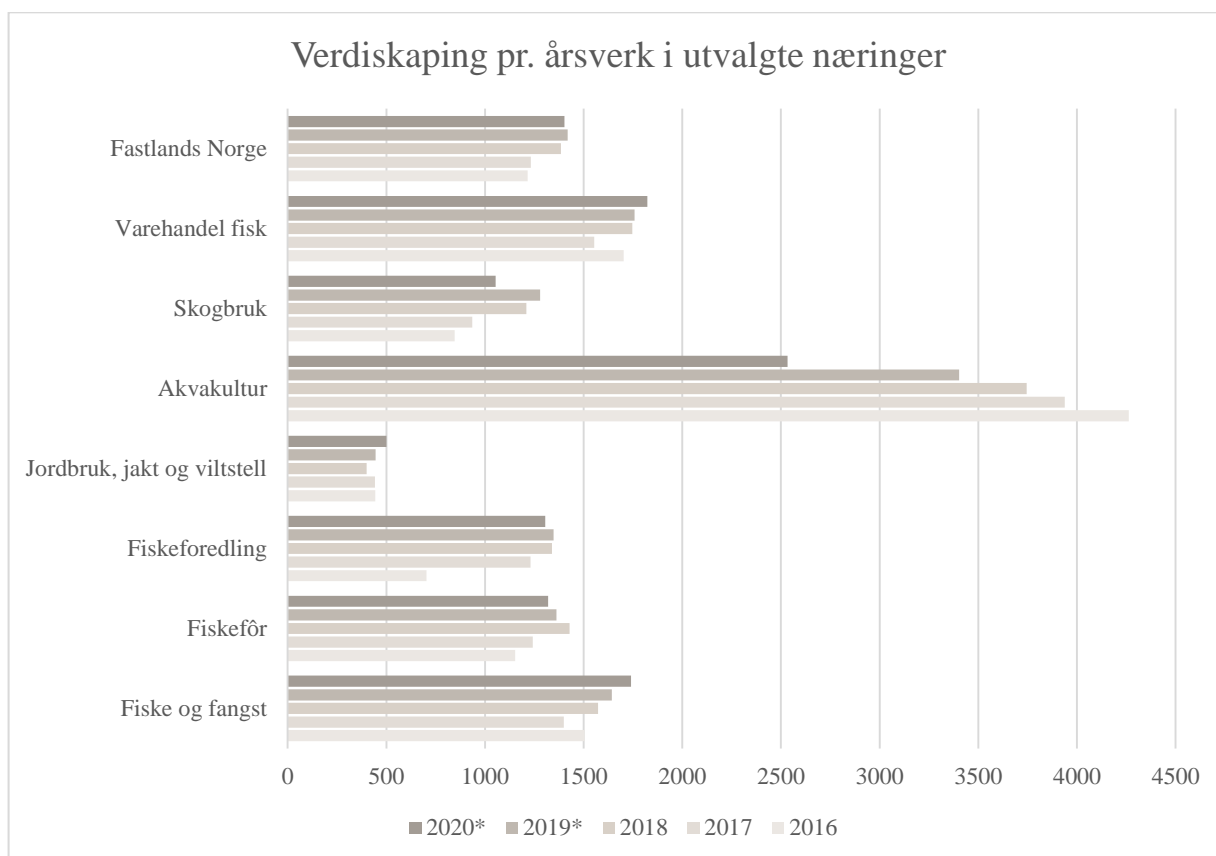
³ CAGR 2010-2020 = 7 %. CAGR – 'Compound Annual Growth Rate'

3.6 Verdiskaping per årsverk

Ved å beregne verdiskaping per årsverk kan man sammenstille de to målene for økonomisk aktivitet som er behandlet i avsnittene foran. Dette perspektivet sier noe om hvor mye verdiskaping (bidrag til BNP) en næring får ut av faktoren arbeidskraft. Dersom det skal bli noe igjen av verdiskapingen til avkastning på investert kapital og til det offentlige i form av skatter og avgifter må verdiskapingen per årsverk minst overstige lønnskostnaden pr. sysselsatt.

Figur 3-6 viser verdiskapingen per årsverk i syv biobaserte næringer og gjennomsnittlig verdiskaping per årsverk for økonomien i Fastlands-Norge for årene 2016 – 2020.

Havbruksnæringen (akvakultur i Figur 3-6) har vanligvis ligget godt over verdiskapingen per årsverk i Fastlands-Norge, og gjør det også fortsatt. Det samme gjelder fiske og fangst og varehandel fisk som fortsatt holder seg over, mens fiskeforedling og fiskefôr plasserer seg rett bak. Generelt sett ser vi at havbruksnæringen har en høy verdiskaping per sysselsatt sammenlignet med andre næringer, men som opplevde en tilbaketrekning fra tidligere år pga. høyere produksjonskostnader og noe lavere oppnådde priser i 2020, i tillegg til en økning i antall årsverk.

Figur 3-6: Verdiskaping per årsverk i utvalgte næringer i millioner kroner (SSB 2021 og SINTEF 2021).
*Foreløpige tall for 2020 og 2019

3.7 Fiskeribasert verdikjede

Den fiskeribaserte verdikjeden inkluderer fangstleddet, fiskeforedling (basert på villfisk/skalldyr/skjell)⁴ og eksport/handelsleddet, samt leverandører av tjenester og utstyr til de ulike delene av denne verdikjeden. All økonomisk aktivitet i det øvrige næringslivet i Norge som oppstår på grunn av etterspørsel fra fangst, fiskeforedling og eksport/handelsledd, er inkludert i ringvirkningene. Her fokuserer man altså på hele verdikjeden innen fiskeri. Resultatene for denne verdikjeden presenteres i Figur 3-7.

Sysselsetting (årsverk)

Den fiskeribaserte verdikjeden sysselsatte, inkludert ringvirkninger, vel 28 300 årsverk i 2020 (Figur 3-7). Mens det totale tallet for verdikjeden har vært stabil siden 2015, er det verdt å merke seg er at antall fiskere har økt hvert år, foruten 2018, siden bunnen ble nådd i 2013 da kun 8 100 årsverk ble registrert. I 2020 var dette tallet på ca. 9 750 årsverk.

For hvert årsverk i fiske- og fangstleddet, ble det i 2020 skapt ca. 0,74 årsverk i foredlingsleddet, 0,05 årsverk i grossist-/eksportleddet og ca. 1,11 årsverk i det øvrige norske næringslivet. Samlet sett gir dette en multiplikator for antall årsverk på ca. 1,9 i den fiskeribaserte verdikjeden for hvert årsverk knyttet til fiske og fangst. Dette er jevnt sammenlignet med de siste årene.

Verdiskaping (bidrag til BNP)

Etter en nedgang i 2012 har verdiskapingsbidraget i den fiskeribaserte verdikjeden steget markert over flere år, utenom nedgangen i 2017 (Figur 3-7). Eksempelvis har flåteleddet mer enn doblet verdiskapingsbidraget fra 2013 til 2020, til 16,9 milliarder kroner, mens industrileddet har opplevd en 28 % økning i samme tidsrom, til 9,6 milliarder kroner. For samlet verdikjede, inkludert ringvirkninger, observeres det en jevn økning de siste fire år, fra 34 til 39 milliarder kroner. For reviderte tall så er 2018 det foreløpige toppåret for flåteleddet, men som kan bli forbigått av 2019 og 2020 med en viss økning i prognosetallene som skyldes oppgang i flåteleddet som fortsatt har et høyt, stabilt verdiskapingsbidrag, etter at rekorden i fangstverdi fra 2019 ble passert i 2020, og endte på ca. 23 milliarder kroner.

Bidraget til BNP fra kjerneaktivitetene (fangst, foredling og eksport/handelsledd) var i 2020 på ca. 27,4 milliarder kroner, en vekst på ca. 80 % fra 2013. Den samlede verdiskapingen, inkludert etterspørselsbaserte ringvirkninger, i den fiskeribaserte verdikjeden var i 2019 på ca. 39,3 milliarder kroner. Sum verdiskapingeffekter av den fiskeribaserte verdikjede økte dermed 2 % fra 2019 og 6 % fra 2018.

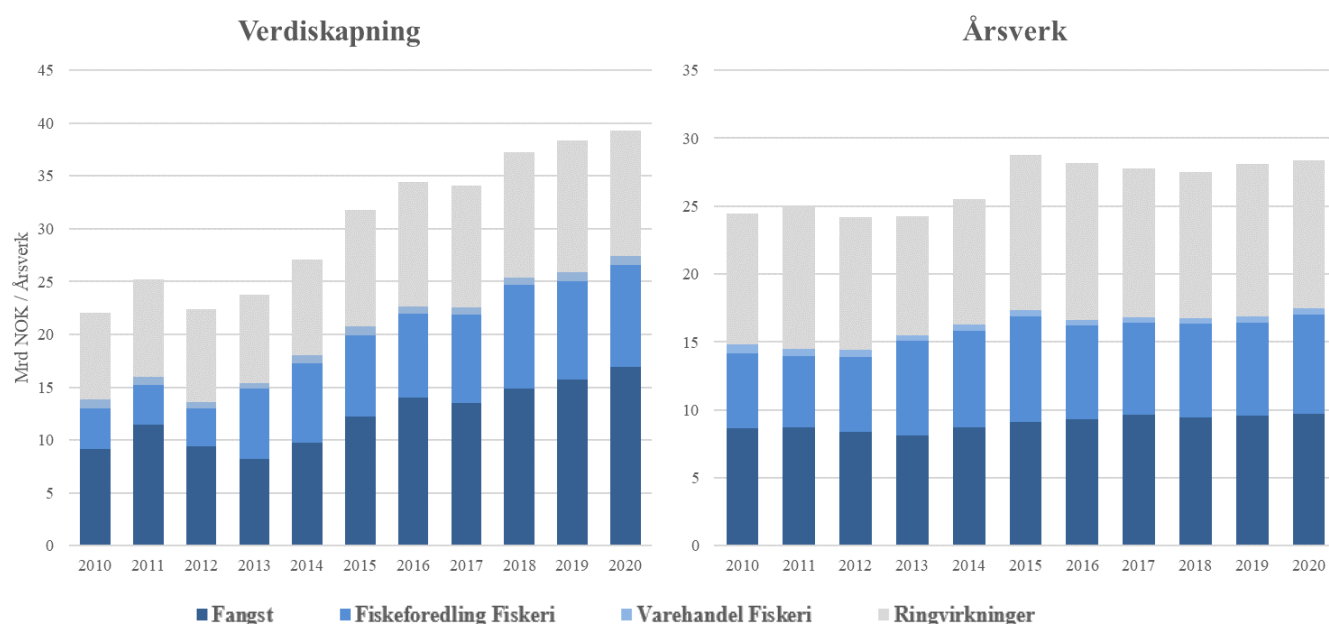
Fangstleddet er største netto bidragsyter til verdiskapingen. I tillegg til fortsatt gode markedsforhold (priser), som f.eks. på sild i 2020, økte det totale fangstvolumet med 6 % fra 2019 til 2020 som bidro til å holde verdiskapingen høy. Fra 2015 har industrileddet fått god 'drahjelp' av en svekket norsk valuta som har bidratt til bra priser målt i EUR, USD og GBP. Dette har også gitt prisseffekter tilbake til råstoffprisene, særlig etter innføringen av dynamiske minstepriser i Norges Råfisklag i 2016, som tar høyde for blant annet markedsprisene i utformingen av førstehåndspriser.

De siste årene har foredlingsindustrien for fiskeri hatt en god økning i verdiskaping, som i hovedsak må skyldes bedre marginer i foredlingsaktiviteter basert på villfisk. Særlig har mel og oljeindustrien hatt bedre råstoffgrunnlag, samtidig som både ferskfisk av torsk, og konvensjonelle produkter som saltfisk og klippfisk har hatt positiv utvikling i markedene. Sammenlignet med tidligere år ble det i 2020 mer utfordrende for klippfisk og tørrfisk, da etterspørselen i klippfiskmarkedene Portugal og Brasil opplevde

⁴ Inkluderer norsk fiskemelproduksjon

nedgang. Nedgangen i Portugal var i særlig grad en følge av COVID-19 og tilhørende nedstengning av HoReCa-markedet, mens for Brasil var det både pandemi og en lav oljepris som svekket brasiliansk real mot dollar som gjorde utslag. Tørrfisken ble også påvirket av COVID-19, ved at flere større utsalgslokasjoner i Italia stengte ned over lengre tid⁵.

Verdiskapningen i grossist/eksportørleddet og tilknyttet næringsliv (ringvirkninger) har ikke økt på samme nivå som flåte og industrileddet de siste årene, men stabil på henholdsvis 700-800 millioner kroner og 11 – 12 milliarder kroner. For grossist/eksportørleddet er dette naturlig da dette leddet er 'volumdrevet', og landet kvantum fra fiskerinæringen ikke har økt samlet sett de siste årene.

Figur 3-7: Verdiskapningsbidrag (løpende priser) og sysselsetting målt som hele årsverk for den fiskeribaserte verdikjeden; 2010-2020 (SINTEF 2021).

*Foreløpige tall for 2020 og 2019

⁵ <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/stabil-sjomateksport-til-tross-for-koronapandemien/>

3.8 Havbruksbasert verdikjede

Den havbruksbaserte verdikjeden inkluderer avl, settefisk, matfisk, samt annen akvakultur, foredling basert på oppdrettet fisk/skalldyr/skjell og eksport-/handel med havbruksprodukter. Ringvirkninger er leverandører av tjenester og utstyr til de ulike delene av denne verdikjeden. Produksjonen utgjøres i all hovedsak av oppdrettet laks og regnbueørret. Resultatene for denne verdikjeden presenteres i

■ Oppdrett ■ Fiskeforedling havbruk ■ Varehandel havbruk ■ Ringvirkninger

Figur 3-8.

Sysselsetting (årsverk)

Samlet sysselsetting i den havbruksbaserte verdikjeden har økt jevnt over en rekke år i takt med positiv volumvekst, i tillegg til gode økonomiske resultater de siste årene. Selv om antall direkte sysselsatt i primærleddet av havbruk har steget jevnt, fra 5 200 årsverk i 2010 til anslagsvis 9 600 årsverk i 2020, er det samlet ikke mer enn ca. 14 000 årsverk direkte sysselsatt i verdikjede havbruk. Dette er medregnet 3 500 årsverk innen slakting og foredling og vel 930 årsverk innen grossist/eksportvirksomhet.

Sysselsettingen innen selve oppdrettsdelen øker jevnt år for år, mens det er mer stabil sysselsetting i foredling og eksport. De siste 3 årene har oppdrettsleddet i gjennomsnitt økt med 660 årsverk per år.

Ringvirkningseffektene på sysselsettingen økte markant fra 2014 til 2016, og har holdt seg i størrelsesorden 26 000 – 29 000 årsverk etter det. Kontinuerlige krav til oppdatert, teknisk utstyr, sertifiseringer og lusebehandlinger har medført at havbruksnæringens behov for sterk spesialisering av tjenesteleverandører som leverer tjenester til drift og vedlikehold er ettertraktet. I årene etter 2016 har veksten i ringvirkninger på sysselsettingen vært mer moderat. Årsaken finner vi i at næringens vekst målt i mengde eller produsert biomasse har vært på relativt stabilt nivå de siste årene. Dette gir seg altså utslag i en utflating av tjenesteleveranser til havbruksnæringen, dog på samme høye nivå.

Verdiskaping (bidrag til BNP)

Verdiskapingen i den havbruksbaserte verdikjede har økt markant fra 2013, og særlig fra 2015 til 2016. Fra 2016 har veksten vært mer moderat, men fortsatt hatt tilstedeværelse de siste årene. Samlet bidrag til BNP, inklusive ringvirkningseffekter, endte i 2020 på ca. 62,3 milliarder kroner. Dette var en nedgang

■ Oppdrett ■ Fiskeforedling havbruk ■ Varehandel havbruk ■ Ringvirkninger

sammenlignet med foregående år (

Figur 3-8), som skyldtes en generell økning i produksjonskostnader (+4,9 %)⁶ fra foregående år, samt en endret markedsetterspørsel, særlig med bortfallet av HoReCa-segmentet i store deler av 2020 på grunn av COVID-19. De langsiktige effektene en kan erfare av et globalt sjokk som COVID-19 er kostnadene på råvarer som gjør avhengigheten av globale markeder (transport) ytterligere større. Norge som høykostland blir ekstra sårbar når råvarer til f.eks. laksefôr øker markert. Her er det vanskelig å kvantifisere hva som er en effekt av COVID-19 så langt, men produksjonskostnadene i akvakultur har økt godt over inflasjonsnivå i en rekke år, hele 38 % fra 2015-2020. En del av dette har sitt utspring fra økte miljø- og fiskehelseaspekt i produksjon. Dette er indusert nasjonalt og har økt hele 54 % i samme tidsperiode.

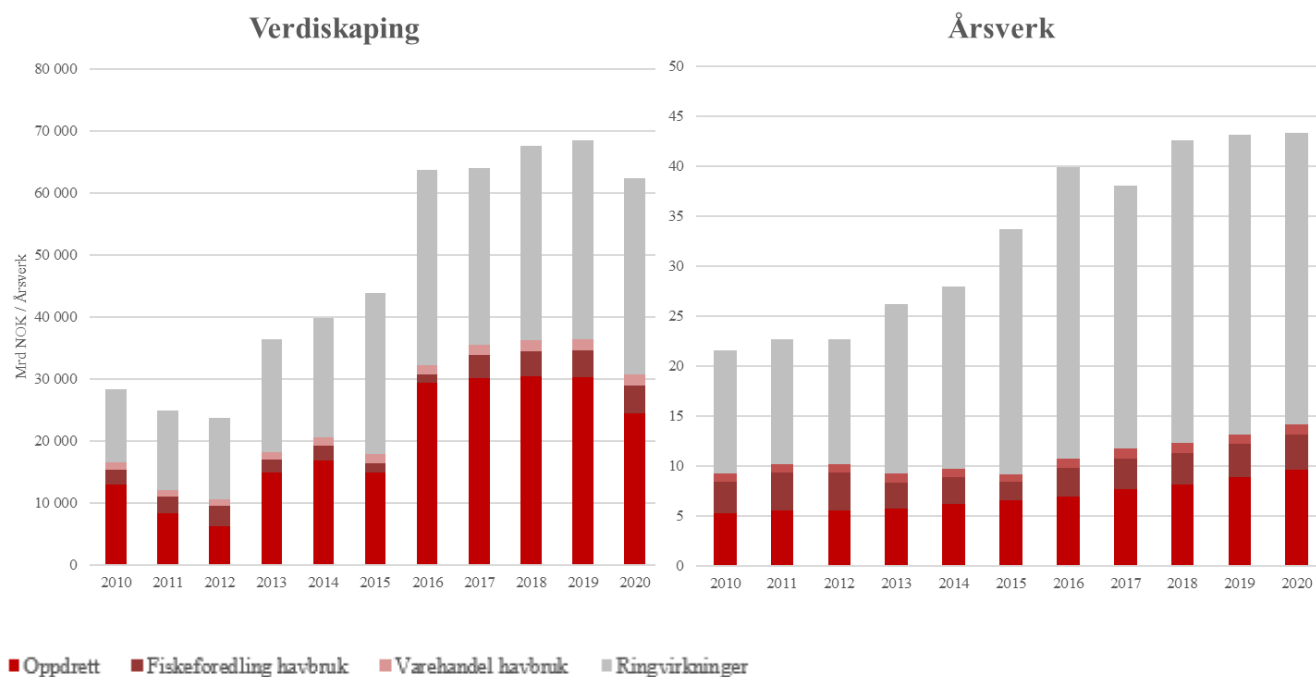
Selv om prisene var gode i starten av året, gjorde inntoget av COVID-19 og ringvirkningene av dette utslag på produktportefølje og tilhørende priser, særlig i siste halvår hvor flere av månedene rapporterte gjennomsnittlige eksportpriser på under 50 NOK/kg for fersk laks med hode (HOG)⁷. Fra en sterk etterspørsel etter ferske, sløyde produkter ble det raskt en økende etterspørsel etter fryste og mer forbrukervennlige produkter tilpasset supermarkedene for hjemmekonsum. Til tross for en drastisk markedsendring som følge av COVID-19 endte den gjennomsnittlige eksportprisen for produkter av laks

⁶ Lønnsomhetsundersøkelse for produksjon av laks og regnbueørret 2020, Fiskeridirektoratet

⁷ Norges Sjømatråd, 2021

og ørret fra Norge i 2020 på et relativt høyt nivå (60,96 NOK/kg). Dette var en nedgang sammenlignet med 2019 og 2018, på henholdsvis 64,73 NOK/kg og 64,28 NOK/kg, men fortsatt vel over 2015-nivå på 46 NOK/kg.

Ringvirkningseffektene til annet næringsliv er meget store fra havbruk. I 2020 utgjorde disse 51 % av verdiskapingen for samlet verdikjede, på 31,7 milliarder kroner. De siste fem årene har ringvirkningseffektene variert fra 28 - 32 milliarder kroner.

Figur 3-8: Verdiskapingsbidrag (løpende priser) og sysselsetting målt som hele årsverk for den havbruksbaserte verdikjeden; 2010-2020 (SINTEF 2021).

*Foreløpige tall for 2020 og 2019

4 Avslutning

Denne analysen viser den makroøkonomiske utviklingen for sjømatnæringen og tilhørende ringvirkninger i øvrige næringer i tidsperioden 2010-2020. Mens det var en positiv utvikling for den fiskeribaserte delen av sjømatnæringen i 2020, ble det en nedgang for den havbruksbaserte verdikjede, særlig pga. økte produksjonskostnader (inkl. fôr) og endret markedsetterspørsel som et resultat av COVID-19 pandemien.

Foreløpige tall for 2021 viser at sjømatnæringen høyst sannsynlig vil oppleve den høyeste eksportverdien noensinne. Dette til tross for at vi fortsatt er inne i en pandemi. I de kommende årene vil SINTEF fortsette med å følge den makroøkonomiske utviklingen i næringen tett – både med hensyn til effekter fra pandemien og hvordan andre strukturelle endringer vil påvirke utviklingen for sjømatnæringen videre. Dette vil skje gjennom denne årlige rapporten, samt prosjektet SEAVID-19 (2021-2024) finansiert av Norges Forskningsråd hvor en vil gå ytterligere i detaljene på ringvirkningene av markedssjokket utløst av COVID-19.

5 Kilder

Fiskeridirektoratet (2020a). *Lønnsomhetsundersøkelse for settefiskproduksjon 2020:*

<http://www.fiskeridir.no/statistikk/akvakultur/loennsomhet/settefiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret>

Fiskeridirektoratet (2020b). *Lønnsomhetsundersøkelse for matfiskproduksjon 2020:*

<http://www.fiskeridir.no/statistikk/akvakultur/loennsomhet/matfiskproduksjon-laks-og-regnbueoerret>

Fiskeridirektoratet (2020c). *Nøkkeltall fra norsk havbruksnæring 2020:*

<https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Tall-og-analyse/Statistiske-publikasjoner/Noekkeltall-for-norsk-havbruksnaering>

Fiskeridirektoratet (2020d). *Nøkkeltall for de norske fiskeriene 2020:*

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Statistiske-publikasjoner/Noekkeltall-for-de-norske-fiskeriene>

Johansen, U., Bull-Berg, H., Vik, L. H., Stokka, A. M., Richardsen, R., & Winther, U. (2019). The Norwegian seafood industry—Importance for the national economy. *Marine Policy*, *110*, 103561.

Richardsen, R., Stoud Myhre, M., Tyholt Grindvoll, I.L., Johansen, U. (2019) *Nasjonal betydning av sjømatnæringen. En verdiskapings- og ringvirkningsanalyse med data fra 2017 og 2018*. SINTEF rapport 2019:00469.

SSB 2020 Strukturstatistikk for næringen "Engroshandel med fisk, skalldyr og bløtdyr".

SSB 2020, Statistisk sentralbyrå, Nasjonalregnskapsseksjonen. Spesiell bearbeiding av tallmateriale fra nasjonalregnskapet for 2017, 2018 og 2019, 2020.